

DÓZSA GYÖRGY DÁLNOKON

INTERJÚ SZOBOTKA ANDRÁS SZOBRÁSZMŰVÉSSZEL

Dálnok központjában, a Porondként emlegetett magaslaton áll Dózsa monumentális szobra. Születésének ötszázhatodik esztendejében, hetvenhat novemberében tért haza, mintha anyák, testvérek sosem apadó vágyában, néphiedelmekben megbúvó törvénynek, parancsnak engedelmeskedett volna: harcba távozóknak, világgá menőnek — még az eltűnté nyilvánítottnak is — egyszer haza kell jönnie. És íme, ott áll most a Porondon, a patinás épületek övezte tér magasán, szürkés-vöröses andezittalapzaton, parasztkirályi póz nélkül, a gond és gondolat súlyától, a tét nagyságától pillanatra megtorpanó ember természetes tartásával, felsőtestét megemelt jobb térde felé hajlítva, tekintetével seregét fürkészve. Balján hatalmas görbe kard, éppen keze ügyében. Az egész alak íjként feszül ívbe az olyan dinamizmust, akkora feszültséget, akaratot sugall, úgy jelzi nagy idők érkezését, hogy a töprengve szemlélő beleborzong: mi lesz itt, istenem, ha egyet moccan!

Szobotka András, a dálnoki Dózsa-emlékmű alkotója nem a koronás népezért, nem a halál rettenetét is legyűrő férfit állította a szülőföld porondjára: a Duna-medence legnagyobb népfelkelésének feszültségét sűrítette egyetlen figurába.

Bukarestben készíték interjút a művésszel. A spontán beszélgetés szeszélyes csapásain indulnék, ha az egyébként hallgatag szobrász nem engem ostromolna mindegyre Dálnokig ugró kérdéseivel: hogyan haladnak a környezetrendezéssel, milyen munkát végeztek a kőfaragók, rá vették-e a talapzatra a műépítész nevét — és így megy ez, talán egész órán át —; már-már szerepcserés faggatódzással lendülnek riporteri támadásba, de nincs rá alkalom, szükség sincs, mert vendéglátóm kértlen-kérdetlen is válaszol:

— Elhiszed, hogy ezt a munkát még kilencszáznegyvennyolcban elkezdtem? Negyvenötben-negyvenhatban még verseket írtam, s közben egy hangszerész műhelyében, a padláson, készítettem egy nagy Dózsa-fejet, s ezzel beállítottam a temesvári Szabad Szó szerkesztőségébe, ahol dolgoztam, s azt mondtam: rám itt többet ne várjatok! Így kerültem Dózsa s a szobrászok táborába. Negyvennyolcban jöttem be Bukarestbe, a Nicolae Grigorescu Főiskolára. Akkoriban a bizottság vizsgamunka alapján állapította meg: ki hol kezd. Engem mindjárt a második évre vettek fel. A szobrászkodás az előtt bűvópatakszerű volt, de már tizennyeg esztendőskoromban készítettem egy portrémaszkot nagyapámról. Harmincnyé-harminchét között filozófiát hallgattam Kolozsváron s Tordáról hátizsákban hordtam az agyagot. Harminchétben elvittek katonának, székelyekkel, szerbekkel voltam kisebbségi munkaszolgálaton. Aztán jött a háború, vér, szenvedés, mocskok... Negyvenötben a temesvári pártbizottság grafikai csoportjában dolgoztam és innen kerültem a MÁDOSZ-hoz. Jártuk a falvakat, magyar, román, írakkal, főleg temesváriakkal.

— *Mesélj Dózsa-élményeidről!*

— Az elsőre nem emlékszem pontosan, de ott lebegett a temesvári gyermekkor atmoszférájában; a sáncok, a vár, ahol játszottunk. Mi már fiatalkorunkban a baloldalhoz csatlakoztunk, az önképzőkörön Ady szavaltuk... Nagyon sok Dózsa-szobrot készítettem, a legtöbbet agyag-

ból. Nagy részét eldobtam, vagy húszat tartottam meg, s néhányat a jobbak közül bronzbba öntettem. Sokat rajzoltam, a szekrények tele vannak Dózsa-vázlatokkal, láthattak.

— *Hetvenben, a Dózsa-évforduló után, a Kovászna megyei művelődés ügyvivői szoborkereső úton voltak a fővárosban. A keresésből szobornézés lett: két emlékműtervedet fedezték fel a Nemzeti Galéria alagsori raktárában.*

— En nem állok ki a piacra árulni a portékát. Ötvenkilencben két pályázatot nyertem Dózsával, de a szobrok nem Temesvárra, hanem a múzeum raktáraiba kerültek, s ott voltak, amíg a Kovászna megyeiek föl nem fedezték. Hiszek a dolgok törvényszerűségében: sorsszerű volt, hogy előkerüljenek, mert a mérleg valamikor mindig helyrebillen. Ez nekem nagy elégtétel.

— *A környezetrendezés és talapzatterv elkészítésére miért éppen Tony Damboiánu műépítész kérted fel?*

— Damboiánu rendkívül értékes munkatárs, tele fantáziával. Már ötvenkilencben, mikor megnyertem a pályázatot, szó volt arról, hogy együtt dolgozunk. At tudja érezni, érteni a dolgokat. Az architekturális megoldásokban igen érzékenyen igazodott ahhoz, amit elgondoltam; belülről közelítette meg a dolgokat.

— *Isméi Dózsa-szobron dolgozol. Temesvárra szántad. A szülőfaluban és a szörnyű koronázási ceremónia helyén szinte egyidejűleg leppezik le a szobraidat. Mi a viszony a kettő között?*

— A temesvári Dózsa-szobor álló figura, nagyon redukált mozgással. A legnagyobb problémám egy visszafojtott dinamika megvalósítása. En a nagyítás fázisában is dolgozom. Nem lehet mechanikusan nagyítani. A dálnoki tömegében nagyobb, mert a figura meg van hajlítva.

— *Monumentális Petőfi-szobrod Csíkszereda főterén áll. A Dózsa-emlékművekkel is révbe jutottál. A hasznosságtudat, a sikerélmény életformádat is megváltoztatta?*

— Magányosan élek: műterem — otthon — egyetem. Itt az ebédem a táskában, nézzed, egy szendvics, kis szalonnát is kértem. Nem akarok időt veszíteni; reggel bemegyek és csak estefelé haza. Az életformám befelé fordulás, pedig nagyon szeretem az embereket. Nem tudom adminisztrálni magam — ennek előnye is van, nem kötnek le a mindennapok dolgai, jobban össze tudom szedni magam. De azért fizetek is... A fiam oceanológus lesz, most dolgozik a diplomamunkáján. Meglett férfi, de ha rosszul ejt ki egy szót, helyreigazítom. Van amit mérceként állítsak: anyám kecskeméti, apám mindszei, szép zamatos nyelvet beszéltek. A fiamat sikerült megtartanom embernek. A szerelem vagy megmarad, vagy elmúlik — mondom neki —; de a barátság, az minden. Ezt sajnos, a Szőnyi István halála után érzem. Nagyon sokat foglalkozott Dózsával, sok impulzust kaptam tőle. Gyermekkori barátság kötött össze, naponként együtt voltunk. A Bábolnáját ismered? Micsoda mű lett volna abból! Minden idegszálával érezte a parasztot. Van egy festménye, a *Kisborjú*, minden porcikája földszagú. A *Tutajosokat* ismered? Egyik kítűnő munkája. Szőnyivel a Békási építkezésnél voltunk, típusokat, alakokat figyeltünk; az ízét a dolgoknak. Rengeteg falusi segédmunkás volt, mozdulataik, járásuk mind beleivódik az emberbe. Allandóan elraktározol valamit, hol egy nyakat, szemet, mozdulatot, arckifejezést, aztán egyszer előkerül az élet, mert az ez: az élet... A Dózsa-irodalomból közben mindent elolvastam, amihez hozzáfértem, de az intuíció a döntő fontosságú, a megismerés pillanata, s nem a dolgok cerebrális megközelítése... Sokat dumálok, talán rég beszélgettem, hidd el. Ez az örök elégedetlenség, ez a leggyötrőbb, hajszolja az embert. Hajnalban gondolkodom a legtisztábban, előnt a veríték — csak neked mondom —, érzem, hogy milyen kicsi vagyok, a feladat viszont milyen nagy. De ez felemeli az embert...

— *Harminc éve készülő Dózsa-szobraid java nem alkalomra nem megrendelésre készült, s ha igen, többnyire magad voltál a megrendelő.*

Világos tehát: a Dózsa-modell a művészi önkifejezés eszköze, alkalma. Szobraid most már önálló, töled független életet élnek, mert én, mint mások is mindannyian, megfogalmazzuk a magunk mondandóját alkotásaid kapcsán. Szándékod szerint mi a mondandód a Dálnoki Dózsa-emlékművel?

— Sűríteni szerettem volna azt a mozzanatot, amikor végignéz seregén, találkozik népével, s vagy győzni, vagy elpusztulni, de mindenképp harcolni kell. Villámszerűen született, de sok keresés után; ennek az eredménye volt, nem egy kifundált póz. Nagyon megkínlódtam. De ha ezt az egy dolgot ki tudtam mondani, érdemes volt. Főleg az emberekért, akikhez szólok. Belső dinamizmust akartam, ez volt a legnehezebb, elszakadni egy hagyományos sémától. Ezt csak az értheti meg, aki tudja, mi az kiérlelni egy dolgot, azonosítani magad azzal, amit mondani akarsz, lemondások árán, macacs kitarással, a sok bukató, elbátortalanodás, belső konfliktusok árán. Elszívta az idegeimet, erőmet, de megérte.

— *Dózsának hatalmas szép- és szakirodalma van. Képzőművészeti idézése szinte számbavehetetlen. Ki a te Dózsád, miben különbözik másokétól?*

— Talán abban, hogy sűríteni szándékoztam azt az erőt, ami a közösségből árad; megmutatni az embert, aki ennek az erőnek a gyűjtőpontjába kerül. Ebből eredjen a pátosz, az igazí, magasrendű pátosz, és ne külsőségekből. Ha ráismersz, ez ellenállás legyőzéséről van szó, a plasztikában is, mint az irodalomban. Az érzések, a fantázia sokrétűen induljon meg abban, aki szemléli a művet. A plasztikai alkotást, akár csak egy regényt, nem az összetevő elemek, hanem a domináns eszme határozza meg. Nem a részletektől az egész felé, hanem az egésztől a részletek felé kell haladni. Vannak részletek, nyilván, amelyek döntő fontosságúak, mint versben a szó, vagy akár a vessző... Ott van a kéz — imádom a kezeket —, mennyi mindent ki lehet fejezni velük! Vagy ott van a kard. Itt nemcsak a harc, a hatalom szimbóluma. En a nyugalom és mozgás közötti határhelyzetet akartam felmutatni; rögzíteni az előzményt is, a mozgást és nyugalmat mint ellentétet. Ez is irodalom. Ha a kardot tartó szíj nem lenne megcsavarodva és a kard egyenes volna, mást, egészen mást, nyugalmat, várakozást jelentene. A csavarodó kardszíj, a kard ívelése, s ettől az egész figura olyan, mint ha íjat húztak volna fel. Ez szükségszerű, mert belső feszültséget sugall. Fontos az, bármit csinálsz, a te felfedezésed legyen, így már valamit mondottál, csak így tudsz eszméltetni, továbbgondolkodtatni, megismertetni. Ha én Bartókot hallok, magával ragad, elcsábít egy olyan világba, amit nem ismertem... Nem óriási dolog?

— *Alkotómunkád credója?*

— Leszürni, megtartani a legkedvesebbet, amivel a legtöbbet tudod szuggerálni. A legelvontabb kompozíció, ha nincs a helyén valami, döglött az egész alkotás. Túlzok?

— *Terveid?*

— Harminc esztendeje dolgozom Dózsa-szobrokon s közben hatvan lettem. Nyugdíj után az ember lássa józanul az életet. Ami rég nyugszik bennem, azt még meg kell fogalmaznom. Öt-hat munkát, Petőfit még egyszer. Dózsa mellett a legtöbbet vele foglalkoztam. Megfogalmazni szinte lehetetlen. Ezt akarom megpróbálni.

— *Mit üzensz Dálnokra, Sepsiszentgyörgyre?*

— Az emlékmű mögé élősvény kellene. Ültessenek tölgyet. Éltében-haltában a legszívósabb fajta. A maradandóságot asszociálja... Ajánlékoznék egy Dózsa-szobrot Sepsire, a múzeumnak. Vajon a bronzba öntését vállalnák?